

L'Orquestra Roja

La història de la major —i més eficaç— xarxa d'espionatge soviètic llançada contra l'Alemanya nazi. Una orquestra dirigida per Leopard Trepper —el gran director—, que interpretà una música especial per al comunisme internacional. Ara fa cinquanta anys.

Víctor Mansanet i Boigues

La crisi de 1929 va provocar, en molts països de cultura europea, l'avanç de les ideologies totalitàries i les formes dictatorials. Hi ha una mena d'exaltació del Minotaure, segons una qualificació del professor Joan Reglà, que porta certs governs al paroxisme totalitari. Sobre un mateix teatre de representacions, Europa, els «dramatis personae» assagen al llarg dels anys trenta una obra que, dues dècades abans, havia esclatat en conflagració mundial.

L'any 1937 revela la imminència d'una nova ensulsiada, l'epicentre de la qual torna a localitzar-se a Alemanya quatre anys enrere, tot just haver-se fet amb el poder el partit nazi i engegada la seua criminal màquina de guerra.

Però l'any 1937 és també temps de frontpopulisme, de guerra espanyola, de la mort de Gramsci i del fracàs de la política de Stalin, que deixa l'URSS debilitada econòmicament i el partit boltxevic i l'Exèrcit Roig anorreats per les «grans purgues», a fi d'imposibilitar un colp d'estat «bonapartista». Amb tot això, un jueu polonès, militant revolucionari i figura típica de la Komintern, anava teixint una xarxa d'espionatge que arribà a ser un vertader malson per a la Wehrmacht: l'Orquestra Roja, la música de la qual va ser composta per Leopold Domb-Trepper. De la primera partitura fa ara cinquanta anys.

Enmig l'imperi nazi

L'Orquestra Roja, nom a través del qual reconeixien els alemanys la xarxa de Trepper, s'estenia per tota l'Europa ocupada. Inclús operava en el mateix Berlín, desenvolupant un paper força important en la desfeta del Tercer Reich, només comparat al dels grups antifeixistes de Richard Sorge, Hosumi Ozaki i el cèlebre Alexander Rado, tots tres dignes de la millor literatura del gènere. L'Almirall Cana-

ris, sent cap de l'Abwehr —els serveis d'intel·ligència de la Wehrmacht— estimava en vora 200.000 les baixes de soldats produïdes per l'acció informativa de l'Orquestra Roja.

Fins i tot Hitler, assabentat del perill que suposava la contínua emissió de «música» des del mateix cor de l'imperi nazi a Moscou, llança els seus sicaris de la Gestapo contra la xarxa de Trepper, creant el «Sonderkommando Rote Kapelle», la direcció del qual confia a l'SS Karl Giering.

Himmler i Heydrich s'obsessionaran de tal manera que no descansaran fins la desarticulació de la xarxa. Dues coses els irriren: en primer lloc, que la banda de «músics» és formada per comunistes i jueus, i, en segon lloc, que tenen infiltrats en la Luftwaffe i en el Ministeri d'Economia. Fet i fet, els agents de l'Orquestra Roja són la desesperació dels capitosts nazis. Trepper informa el Kremlin sobre els grans treballs realitzats per la Wehrmacht en l'Europa ocupada, moviments de tropes, canvis d'oficials, moral dels soldats, producció d'avions i material bèl·lic, pèrdues i reserves, etc. Alerta el centre de Moscou de les concentracions ofensives de Hitler i adverteix el general Susloparov, agregat militar soviètic a Vichy, de l'agressió alemanya a l'URSS.

El gran director anuncià a l'Estat Major de l'Exèrcit Roig la famosa

Trepper i papà Stalin

Ferran Torrent

Ens n'hem de fer càrrec: la història és dura. Molt cruel, de vegades, quan s'imposa la raó d'estat. Però no hi ha cap raó, ni que siga d'estat, que justifique la burreria d'un dirigent. Aquest és el cas de Stalin. «Papà» Stalin, que en deien

els ortodoxos de la retòrica de masses.

L'any 1939, just acabat de signar un pacte de no-agressió germano-soviètic, Trepper avisà el Kremlin d'una imminent invasió alemanya sobre la Unió Soviètica. Tot seguit, el general Susloparov informà Sta-

Una complexa teranyina

En un primer moment, la missió de Trepper consisteix a assetjar Gran Bretanya, per a la qual cosa instal·la la seua base a Brussel·les, creant-hi un negoci d'exportació que servirà de cobertura a l'eficaç xarxa d'espies: The Foreign Excellent Trench-Coat, una casa d'impermeables. És la vespra del pacte germano-soviètic i Stalin dona l'ordre de no atacar els nazis.

Tanmateix, el director de l'Orques-

A l'esquerra, pacte germano-soviètic. Dalt, l'almirall Canaris. Baix, Hitler.

«Operació Barba-rossa», també com l'«Operació Blava», que hauria d'haver finalitzat amb el control per part de la Wehrmacht dels pous petrolífers del Caucas, i seguirà de prop tots els moviments militars i diplomàtics desplegats pel Tercer Reich. Trepper farà alhora fracassar el Gran Joc Alemany contra la coalició antihitleriana i facilitarà en bona part la victòria soviètica de Stalingrad.

tra Roja desconfiarà d'aquests i prepararà una complexa teranyina arreu dels països ocupats, amb «pianos» (equips-transmissors) a Brussel·les, Amsterdam, Ostende, Estocolm, Copenhague, Lyon, París i Berlín. Una vegada trencat el Pacte, l'Abwehr intentarà posar fi a la «música» de Trepper utilitzant tots els mitjans al seu abast, com ara un sofisticat aparell de detecció fabricat per la firma

lin de les confidències del millor espia comunista. «Sembla mentida» —comentà el dictador—, «que un home tan eficaç com Trepper diga aquestes idiotades». Papà Stalin estripà el dossier.

El resultat d'aquella ceguesa fou l'espectacular entrada de l'exèrcit alemany, que en una setmana s'endinsà dos-cents quilòmetres en terres russes, sense quasi cap mal combat per tirar-se a la boca. Encara com, i gràcies a la insistència de l'espia Sorge des del Japó, Stalin

concentrà tropes en la frontera el dia anterior. Trepper deixà en evidència les maneres d'estadista de Stalin, i és clar que, això, el «papà» no li ho perdonaria.

Cinc anys més tard, Stalin ordenà la captura de Leopold Trepper, sota l'acusació d'haver-se deixat apresar pels alemanys, tot i que l'espia aconseguí evadir-se de les urpes del III Reig, després de causar, amb les seues informacions, dues-centes mil baixes en les files nazis. Però, segons papà Stalin, un bon comunista

no pot cometre la ingenuïtat de deixar-se agafar per l'enemic. Més cinisme, impossible.

Leopold Trepper passà onze anys en els locals de la KGB, fins a la mort del dictador. Quan n'isqué, la premsa occidental s'afanyà a obrir-li les planes per tal que blasmes contra el comunisme. Però Trepper sols tenia un petit solatge d'amargura, poca cosa, i un esperit marxista d'acer inoxidable. No debades fou el millor director del moviment obrer. □

Loewe-Opta-Ràdio, on per cert, hi havia agents del director, les maletes cercadores —una meravella tècnica d'aleshores— o el «Funkspiel», subtil operació consistent a utilitzar el «pianista» capturat com a reclam de «músics».

Només desarticulada la xarxa belga, Leopold Trepper marxa a París. Moscou acaba de nomenar-lo director-resident, és a dir, responsable de l'espionatge soviètic per a tot Europa occidental. Hi porta la seua «vella guàrdia», formada per dos jueus, Lleó Grossvogel i Hillel Katz, a la qual s'uniria una «jove guàrdia russa» formada per Mikhaïl Makarov, tinent de l'aviació soviètica, i el capità Gurevitx, membre de les Brigades Internacionals en la guerra d'Espanya, el qual es conegut pel pseudònim «Kent». A París n'hi ha, doncs, el centre nervo-motor, però a Berlín opera el cervell de l'Orquestra Roja, un cervell que dirigeixen Harro Schulze-Boysen, membre de l'Institut «Hermann Goering» i fill d'un distingit militar alemany, i Arvid Harnack, militar comunista i alt funcionari del Ministeri d'Economia del govern nazi. Ambdós van ser condemnats a mort i penjats d'una manera vil en la presó de Plotzensee, al desembre de 1942.

Els «músics» de l'orquestra

¿Espies professionals?, ¿revolucionaris romàntics? Els «músics» de l'Orquestra Roja els lligava la mateixa resolució de portar a termini la batalla de la informació com a part integrant de la Resistència, sobre les primeres línies de foc, fins la total destrucció de la pesta hitleriana. Lluitaven, potser, contra la concepció d'una Europa immutable, com diria l'historiador anglès E. H. Carr. Eren combatents conscients de l'abast d'un triomf de l'Exèrcit Roig per a la salvació de la humanitat. La majoria van trobar la mort en el camí per la llibertat. Alguns oferiren la seua vida per la causa.

És plena de patetisme la frase que va pronunciar l'agent Käthe Voelkner davant el tribunal militar que la jutjava. Amb el puny tancat i somrient digué: «Sóc feliç per haver pogut fer al-

guna cosa pel comunisme». D'altres lluitaven a mort contra l'extermini biològic del seu poble, la sinistra «solució final» de la follia antisemita. Tothom va aportar el seu combat per l'alliberament del seu país, del seu poble. L'espia de l'Orquestra Roja no era, ni de bon tros, cap personatge ja-

Només en morir Stalin, Trepper va ser rehabilitat.

mesbondístic. Eren, sobretot, residents antifeixistes. Llevat d'uns quants, no havien estat entrenats per a l'espionatge. Formaven nuclis tancats sense cap relació entre ells i actuaven sota la batuta del gran director, Trepper, tots a l'uníson. Rebien, tanmateix, el suport dels partits comunistes, com també d'organitzacions jueves i partisans. L'Orquestra Roja interpretà l'últim concert el 8 de maig de 1945, data en què finalitza la II Guerra Mundial.

Els trens, de vegades, arriben amb retard

¿Què va ser de Trepper? A les darreries de 1942 és capturat per Giering. Debades van intentar fer-li el «Funkspiel». Alliberat per les tropes soviètiques, havia de marxar en tren a Varsòvia. El viatge durà onze anys perquè els trens, de vegades, arriben amb retard. El seu s'atura en la Lubianka, la presó de Stalin. Una troika administrativa el condemnà a quinze anys. Sabia massa coses. Va compartir aquella penalitat amb Tupolev, comunistes cèlebres i generals de l'Estat Major del mariscal Jukov. Però li van imposar també la humiliació de ser empresonat en el mateix edifici que el «Kriminalrat» Pannwitz, successor de Giering i «caçador» de comunistes i jueus.

Darrere seu, Trepper deixava una vida dedicada a la causa comunista. Ex-membre del Partit Comunista Palestí, del Comitè Central del Partit Obrer Unificat Polonès, dirigent obrer a Polònia sota la dictadura de Pilsudski, còmplice furtiu de la xarxa d'espionatge de «Fantomas», alumne del general Orlov en l'Acadèmia de l'Exèrcit Roig i protegit del cap del servei informatiu militar soviètic, Jan Berzine. El 1973 declara en una entrevista concedida al setmanari *Le Nouvel Observateur*: «Sóc marxista, però crec que el marxisme és tot menys una teoria congelada. Aquesta convicció em va permetre de seguir sent comunista durant els deu anys tancat en les presons de Stalin, i inclús quan Gomulka s'atreu a dir que els jueus polonesos eren la Quinta Columna».

En morir Stalin, Trepper va ser rehabilitat pel Tribunal Suprem de l'URSS. Torna, per fi, a Polònia, d'on se'n va per residir uns mesos a Londres. Passà els darrers dies de la seua vida a Israel. Un llibre de l'historiador francès Gilles Perrault ret homenatge a l'Orquestra Roja i al seu director, el qual, amb gran desil·lusió de molts, mai no s'ha presentat davant els seus interlocutors com a anti-comunista. S'ha mostrat crític i amarg, però el mou la mateixa fe que en la seua joventut.

En Leopold Domb-Trepper hi ha una dignitat política, cosa que el diferencia de certs dissidents polítics dels països socialistes. Servescia, doncs, aquest reportatge com a record d'aquell home que va fer trèmer la Gestapo, d'aquella Orquestra que, sens dubte, féu que el nazisme ballàs al ritme que ella tocava. □